

Максим Ольховський,
старший оперуповноважений
в особливо важливих справах
Управління захисту економіки
в Житомирській області
Департаменту захисту економіки
Національної поліції України

УДК 364.465

Загальна характеристика адміністративно-правового статусу волонтерських організацій в Україні

Проголошення незалежності України та подальші внутрішні та зовнішні виклики, які постали перед нашою державою, дали поштовх початку трансформаційних процесів в усіх сферах життя суспільства, що у свою чергу поставило питання актуальності досліджень його нових реалій. Реалізація та задоволення соціальних інтересів і потреб сьогодення вимагають зміни системи соціальних відносин, створення та розвитку модифікованих видів взаємодії у громадянському суспільстві, надання їм легального та легітимного статусу.

Визначення адміністративно-правового статусу волонтерських організацій є складовою проблеми подальшого розвитку громадських об'єднань у сфері благодійництва в Україні, що посідає важливе місце в соціальній політиці держави. У зв'язку із суспільно-державною значущістю ролі волонтерської діяльності, адміністративно-правовий статус цих організацій і правові засади їхнього функціонування потребують сучасного дослідження на науковому рівні.

Останнім часом до проблем діяльності волонтерських організацій у нашій державі зверталось чимало вчених (І. С. Зверева, Н. О. Заверико, Г. Р. Лактіонова, Л. І. Міщик, С. Л. Пальчевський, В. С. Петрович, Ю. Р. Поліщук, В. О. Шамрай [15] та ін.).

Питання адміністративно-правового статусу юридичних осіб публічного та приватного права ставали предметом дослідження у наукових працях В. Б. Авер'янова, С. С. Алексєєва, Н. О. Армаш, Ю. П. Битяка, Л. В. Винар, Л. В. Ковалюк, Т. О. Коломощенко, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, Р. С. Мельника, Є. В. Овчарова, С. В. Тихомирова, М. П. Шамина та ін.

Водночас у їхніх та інших наукових дослідженнях зазначена проблема аналізувалася фрагментарно або в рамках ширшої адміністративно-правової проблематики, не висвітлюючи питання волонтерства в новітній Україні, спричиненою соціально-політичною ситуацією впродовж останніх років.

Метою статті є здійснити загальну характеристику адміністративно-правового статусу волонтерських організацій в Україні, а також визначити основні права та обов'язки волонтерів і волонтерських організацій.

Переходячи до дослідження структури адміністративно-правового статусу волонтерських організацій слід відзначити, що, у першу чергу, нам необхідно розглянути такі поняття як «статус», «правовий статус», та «адміністративно-правовий статус», без розуміння яких неможливо усвідомити роль, місце та перспективи розвитку волонтерських організацій в Україні.

Слово «status» у перекладі з латинської мови означає правове становище громадян, виборних осіб, державних і громадських органів, установ, організацій, міжнародних організацій [1, с. 770], сукупність прав та обов'язків громадянина або юридичної особи [2, с. 410].

У політичному енциклопедичному словнику поняття «статус» визначено як сукупність прав і обов'язків, що визначають юридичний стан особи, державного органу чи міжнародної організації; комплексний показник становища певного прошарку, групи чи індивідів в соціальній системі, один з найважливіших параметрів соціальної стратифікації [3, с. 338]; а у юридичному енциклопедичному словнику – правове положення суб'єкта права, що характеризується його організаційно-правовою формою, статутом, свідоцтвом про реєстрацію, правами і обов'язками, відповідальністю, повноваженнями, що виходять з законодавчих та нормативних актів [4, с. 601].

Характеризуючи категорію «правовий статус», ми підтримуємо позицію А. В. Панчишина, який вважає, що він відіграє надзвичайно важливу роль в організації суспільних відносин, оскільки шляхом встановлення прав, обов'язків, а також гарантій їх реалізації, визначає основоположні принципи взаємодії суб'єктів право-

відносин та визначає місце конкретного суб'єкта в суспільстві. На його думку, правовий статус характеризується чіткою системністю та стабільністю, що, з одного боку, надає суб'єктам відносин певні гарантії реалізації своїх прав, а з іншого, запобігає зловживанню наданими їм правами [5, с. 97].

На думку, Н. О. Армаш, термін «правовий статус» вживається переважно щодо таких категорій, як «людина», «громадянин», «державний службовець», тобто позначає становище фізичної особи, а стосовно юридичних осіб вживається термін «компетенція», що за визначенням має бути тотожним терміну «правовий статус». Автор зазначає, що поряд з терміном «компетенція» щодо правової характеристики будь-яких організацій (юридичних осіб) використовується поняття «правосуб'єктність», яка знаходить свій вираз у компетенції їх органів, тобто в сукупності прав та обов'язків, що надаються їм для виконання відповідних функцій. Така позиція характерна для науковців теорії держави і права, а переважна більшість фахівців адміністративного права при характеристиці тих чи інших установ, організацій використовує термін «правовий статус» [6, с. 56].

Вітчизняний науковець В. Б. Авер'янов, аналізуючи поняття «правосуб'єктність», «компетенція» та «правовий статус», доходить висновку, що поняття адміністративно-правового статусу охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права, тобто необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються цією особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними.

Вказаний дослідник розмежовує поняття «адміністративна правосуб'єктність» та «адміністративно-

правовий статус», зазначаючи, що коли мова йде про потенційну здатність суб'єкта адміністративного права мати певні права і виконувати обов'язки, то акцентується увага на його адміністративній правосуб'єктності, а коли говорять про наявні у того ж суб'єкта права й обов'язки, то передбачають його адміністративно-правовий статус [7, с. 194].

Щодо визначення змісту та структури адміністративно-правового статусу юридичної особи, зокрема, волонтерської організації, то в юридичній літературі й досі не сформовано єдиного підходу щодо вирішення цього питання. Так, Є. В. Овчарова серед елементів адміністративно-правового статусу юридичної особи виділяє її права і обов'язки у сфері державного управління, а також адміністративну відповідальність юридичної особи [8, с. 40]. Л. В. Винар серед елементів правового статусу юридичних осіб, заснованих державою визначає права і обов'язки цих осіб, мету їх діяльності, правовий режим майна, організацію управління, умови відповідальності цих юридичних осіб за зобов'язаннями [9, с. 28].

У даному контексті суб'єктивні права у сфері публічного управління – це надана і гарантована державою, а також закріплена в адміністративно-правових нормах міра можливої поведінки у правовідносинах, яка забезпечена кореспондуючим обов'язком іншого суб'єкта правовідносин.

Діалектичною протилежністю суб'єктивних прав у сфері публічного управління є суб'єктивні юридичні обов'язки. Вони нерозривно пов'язані і не можуть існувати один без одного, оскільки право одного суб'єкта не може бути реалізоване поза виконанням обов'язку іншим суб'єктом. Суб'єктивні адміністративно-правові обов'язки – це покладена державою і закріплена в адміністративно-правових нормах міра належної поведінки у правовідносинах, їх реалізація, забезпечена можливістю державного примусу [10; с. 137].

Разом з тим, слід відзначити, що структура адміністративно-правового статусу юридичної особи приватного права, певним чином, відрізняється від структури елементів, що складають адміністративно-правовий статус державного органу.

З вищевикладеного слід зробити висновок, що зміст адміністративно-правового статусу юридичних осіб становить комплекс їхніх прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечуються певними гарантіями. Водночас основою такого правового становища є їхня адміністративна правоздатність, тобто здатність мати права і виконувати обов'язки адміністративно-правового характеру.

Відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про волонтерську діяльність» [11] волонтерська організація – це юридична особа, яка здійснює свою діяльність без мети одержання прибутку і отримала статус волонтерської згідно з вимогами цього Закону. Зі стрімким розвитком волонтерського руху в Україні розгорнулася велика кількість волонтерських організацій, діяльність яких спрямована на надання волонтерської допомоги різним верствам населення.

Діяльність волонтерських організацій може мати як міжнародний масштаб, так і всеукраїнський, регіональний, місцевий. Так, наприклад, українські волонтерські організації є членом Міжнародної громадської служби – мережа волонтерських організацій, яка була створена після Першої світової війни з метою сприяння миру та ненасильства. Наразі, до мережі приєдналися більш ніж 45 організацій з різних куточків світу.

Варто зазначити, що фінансове забезпечення волонтерських організацій може бути різним, хоча умовно волонтерські організації можна розділити на два типи фінансового забезпечення: дотаційні і автономні. Дотаційні мають зовнішнє по відношенню до групи волонтерів джерело матеріальних ресурсів. Фінансування

може супроводжуватися від «спонсорів» та благодійних організацій. Як приклад можна привести волонтерські групи при фондах, вирішальні як правило вузькі завдання, але при цьому у великій мірі забезпечені всім для організації праці волонтерів та для розвитку групи. Позитивний момент такого механізму фінансування полягає в тому, що можна побудувати апарат руху.

Інший тип фінансового забезпечення волонтерських організацій є волонтерські організації, які живуть за рахунок внесків своїх учасників, тобто автономні. Внески цілком можуть бути не грошові, а матеріальні, наприклад кожен учасник на чергову зустріч з дітьми в дитячому будинку приносить із собою частину необхідних матеріалів (папір, фарби, книги) і їстівного (солодощі, чай). Такі організації, безумовно, більш мобільні у своєму пристрої і в своєму служінні, але оскільки кожен платить, то, по суті, кожен і має право вирішального голосу. При такій моделі важко організувати стабільний одноетапний апарат обслуговуючий рух і піклується про волонтерів все це лягає на плечі активістів [12].

Соціальна робота волонтерських організацій різна за спрямуванням і залежить від профілю конкретної організації. Так, більше за інших до соціальної роботи залучені молодіжні волонтерські громадські організації. Волонтери молодіжних організацій надають волонтерську допомогу, як правило, незахищеним категоріям населення, перш за все громадянам похилого віку, пенсіонерам, інвалідам, своїм одноліткам, з якими сталася біда. Помітне місце у соціальній роботі молодіжних організацій посідає також і матеріальна допомога. Молоді волонтери збирають речі, продукти, які потім передаються дітям-сиротам, дітям-інвалідам, пенсіонерам. Волонтери допомагають самотнім і старим людям вирішувати побутові проблеми: купують продукти, виконують різну роботу по господарству, на присадибних ділянках.

Волонтери беруть активну участь в організації дозвілля для дітей-сиріт і дітей-інвалідів, дітей позбавлених батьківського піклування [13].

Загалом на сьогоднішній день по всій території України діють спеціалізовані волонтерські організації за такими особливими напрямками:

надавати допомоги у віднайденні сенсу життя людям, що внаслідок різних причин опинилися на маргінесі суспільства та пропагувати в Україні ідею солідарності та взаємодопомоги;

сприяння соціальній інтеграції, захисту прав та надання допомоги особам з особливими фізичними потребами інваліди, особи з обмеженими фізичними можливостями;

оздоровлення та реабілітація людей, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, стали інвалідами внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань, ветеранів війни;

соціальна підтримка та здійснення заходів, спрямованих на розвиток та коригування порушень розвитку дитини-інваліда, навчання її основним соціальним та побутовим навичкам, розвиток здібностей, створення передумов для інтеграції у суспільство.

Волонтерські організації набувають адміністративної правосуб'єктності виключно після надання юридичній особі відповідного статусу. Ця процедура здійснюється Міністерством соціальної політики України на підставі письмової заяви від імені уповноважених службових осіб організації. У заяві зазначаються: назва юридичної особи, яка бажає отримати статус волонтерської організації, її місцезнаходження, поштова адреса, номери засобів зв'язку, а також, за наявності, адреси офіційного веб-сайту в мережі Інтернет, електронної пошти.

До заяви також додаються витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців і копія статуту (положення) юридичної особи. Надання

статусу волонтерської організації здійснюється на безоплатній основі.

Отже, процедура реєстрації громадської організації саме як волонтерської здійснюється відповідно до процедури державної реєстрації громадських організацій на загальних підставах, а статус волонтерської вона набуває в залежності від виду здійснення відповідної діяльності, тобто волонтерської діяльності.

Будучи юридичною особою волонтерські організації наділені правосуб'єктністю, юридичною правоздатністю та юридичною дієздатністю, тобто волонтерські організації наділені певним об'ємом юридичних прав та обов'язків та несуть юридичну відповідальність.

Як зауважує М. П. Шамин, обсяг правосуб'єктності волонтерської організації в більшій мірі стосуються відносин між волонтером та волонтерською організацією та зазначає, що волонтерські організації мають право: вимагати від волонтера звіту за виконану роботу; вимагати шанобливого ставлення до персоналу і майну волонтерської організації; відмовитися від послуг волонтерів при невиконанні ними зобов'язань, порушенні дисципліни, некоректну поведінку щодо співробітників волонтерської організації або інших активістів; надавати можливість для отримання волонтером додаткової підготовки, необхідного йому для успішного здійснення його діяльності у волонтерській організації.

До обов'язків волонтерських організацій належать: створення волонтеру всіх необхідних йому умов праці; роз'яснювати волонтеру його права та обов'язки; забезпечувати безпеку волонтера; надати волонтеру повну інформацію про діяльність волонтерської організації; вирішувати конфліктні ситуації, що виникають в процесі волонтерської діяльності; проводити навчальні семінари та тренінги [14].

На законодавчому рівні визначено, що волонтерська організація має право: провадити волонтерську та

іншу неприбуткову діяльність; залучати волонтерів для здійснення волонтерської діяльності; отримувати кошти та інше майно для здійснення волонтерської діяльності; використовувати у своєму найменуванні та волонтерській діяльності слова «волонтерська організація»; самостійно визначати напрями здійснення волонтерської діяльності; набувати інші права, передбачені законом.

У той же час, волонтерська організація зобов'язана: забезпечувати волонтерам безпечні та належні для життя і здоров'я умови надання волонтерської допомоги; здійснювати підготовку волонтерів; відшкодовувати прямі збитки, завдані волонтерською організацією в разі одностороннього розірвання нею договору про надання волонтерської допомоги, якщо інше не передбачено договором; відшкодовувати моральну та майнову шкоду, що спричинена внаслідок здійснення нею волонтерської діяльності, відповідно до закону; відшкодовувати волонтерам витрати, пов'язані з наданням ними волонтерської допомоги; страхувати волонтерів відповідно до Закону України «Про страхування»; дотримуватися правового режиму інформації з обмеженим доступом; забезпечувати вільний доступ до інформації, що стосується здійснення нею волонтерської діяльності.

Закономірно, що волонтерські організації виконують свої соціально-корисні функції переважно завдяки залученню волонтерів, з якими укладаються договори про провадження волонтерської діяльності.

Із зазначеного випливає, що одним із головних завдань волонтерських організацій незалежно від напрямку їхньої діяльності є наявність кадрового резерву – волонтерів. Процес залучення останніх здійснюється різними методами, адже одні з них ідуть за рекомендацією знайомих, інші по власним уподобанням щоб приносити користь оточуючим, ще одні через отриману інформацію з засобів масової інформації та ін.

Волонтери як суб'єкти надання волонтерської допомоги наділені широким спектром суб'єктивних прав та обов'язків, які охороняються державою. На сьогоднішній день, їхні права та обов'язки отримали законодавче визначення. Так, відповідно до ч. 4. ст. 7 Закону України «Про волонтерську діяльність» волонтер має право на:

належні умови здійснення волонтерської діяльності, зокрема, отримання повної та достовірної інформації про порядок та умови здійснення волонтерської діяльності, забезпечення спеціальними засобами захисту, спорядженням та обладнанням;

забезпечення проведення вакцинації, медичного огляду та інших лікувально-профілактичних заходів, безпосередньо пов'язаних з наданням волонтерської допомоги;

обов'язкове страхування відповідно до Закону України «Про страхування»;

зарахування часу здійснення волонтерської діяльності до навчально-виробничої практики в разі її здійснення за напрямом, що відповідає отримуваній спеціальності;

відшкодування витрат, пов'язаних з наданням волонтерської допомоги;

інші права, передбачені договором про провадження волонтерської діяльності та законодавством.

Разом з тим, ч. 5 ст. 7 Закону України «Про волонтерську діяльність» передбачено, що волонтер зобов'язаний: сумлінно та своєчасно виконувати обов'язки, передбачені договором про провадження волонтерської діяльності; у випадках, визначених законодавством, проходити медичний огляд та надавати довідку про стан здоров'я; у разі необхідності проходити подальшу підготовку (перепідготовку); не допускати дій і вчинків, які можуть негативно вплинути на репутацію волонтера; дотри-

муватися правового режиму інформації з обмеженим доступом; відшкодувати прямі збитки, завдані ним, у разі одностороннього розірвання ним договору про провадження волонтерської діяльності, якщо інше не передбачено договором; відшкодувати моральну та майнову шкоду, заподіяну внаслідок здійснення ним волонтерської діяльності, відповідно до закону.

Отже, як слідує з викладеного вище, зміст адміністративно-правового статусу волонтерських організацій становить комплекс їхніх прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується законодавчо визначеними гарантіями. Основою їхнього правового становища є адміністративна правосуб'єктність, тобто здатність мати права і виконувати обов'язки адміністративно-правового характеру.

Волонтерські організації набувають адміністративної правосуб'єктності після процедури реєстрації громадської організації як волонтерської. Ця процедура здійснюється у два етапи: перший – державна реєстрація громадської організації на загальних підставах, другий – надання Міністерством соціальної політики України статусу волонтерської організації зареєстрованій громадській організації.

Наявність юридичної правосуб'єктності волонтерських організацій урегульовує такі групи суспільних відносин, що складаються між: волонтерами, волонтерською організацією та органами публічної влади у зв'язку зі здійсненням волонтерської діяльності; різними волонтерськими організаціями; волонтерами, волонтерською організацією та отримувачами волонтерської допомоги; учасниками волонтерської організації – волонтерами.

Список використаних джерел

1. *Юридичний* словник / за ред. Б. М. Бабія, В. В. Цветкова. — К. : Голов. ред. Укр. рад. енцикл., 1983. — 872 с.
2. *Большой энциклопедический словарь* : в 2-х т. / [ред. А. М. Прохоров]. — М. : Сов. энциклопедия, 1991. — Т. 2. — 1991. — 768 с.
3. *Політичний* енциклопедичний словник : [навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів]. — К. : Генеза, 1997. — 400 с.
4. *Барахин А. Б.* Большой юридический энциклопедический словарь / Барахин А. Б. — М. : Книжный мир, 2005. — 720 с.
5. *Панчишин А. В.* Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус» / А. В. Панчишин // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 2. — С. 95–98.
6. *Армаш Н. О.* Керівник органу виконавчої влади: адміністративно-правовий статус : монографія / Н. О. Армаш. — Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. — 172 с.
7. *Авер'янов В. Б.* Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова)]. — К. : Юридична думка, 2003. — Т. 1: Загальна частина. — 584 с.
8. *Овчарова Е. В.* Понятие, структура и содержание административно-правового статуса юридического лица / Е. В. Овчарова // Гражданин и право. — 2001. — № 1 (7). — С. 39–50.
9. *Винар Л. В.* Правовий статус юридичних осіб, заснованих державою : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Винар Любомир Вікторович. — Львів, 2006. — 193 с.
10. *Говійко Є. А.* Адміністративно-правовий статус Національного центрального бюро Інтерпол : дис. ... канд. юрид. наук / Євген Анатолійович Говійко. — К. : НАВС, 2011. — 225 с.
11. *Про волонтерську діяльність* : Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 42. — Ст. 435 (із наступними змінами і доповненнями).
12. *Офіційний портал Український форум благодійників* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ufb.org.ua/>.
13. *Офіційна інформація Міністерство молоді та спорту України* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dsmsu.gov.ua/index/ua>.
14. *Шамин М. П.* Методическое пособие по развитию добровольческой (волонтерской) деятельности / М. П. Шамин. — Кемерово, 2012. — 35 с.
15. *Шамрай В. О.* Сучасний стан офіційного визнання волонтерської діяльності в Україні / Шамрай В. О., Ольховський М. А. // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: Науковий журнал. Серія: Юридичні науки. — 2015. - № 4 (81). — С. 139- 145.

Ольховський М. А. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу волонтерських організацій в Україні

У статті розглянуто сутність понять «статус», «правовий статус», «адміністративно-правовий статус»; розкривається зміст адміністративно-правового статусу волонтерських організацій як комплекс їхніх прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується законодавчо визначеними гарантіями; наводяться основні права та обов'язки волонтерів і волонтерських організацій; запропоновано групи суспільних відносин, що врегульовуються у ході реалізації юридичної правосуб'єктності волонтерських організацій.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, адміністративна правосуб'єктність, волонтер, волонтерська організація.

Ольховский М. А. Общая характеристика административно-правового статуса волонтерских организаций в Украине

В статье рассмотрена сущность понятий «статус», «правовой статус», «административно-правовой статус»; раскрывается содержание административно-правового статуса волонтерских организаций как комплекс их прав и обязанностей, закрепленных нормами административного права, реализация которых обеспечивается законодательно определенными гарантиями; приводятся основные права и обязанности волонтеров и волонтерских организаций; предложены группы общественных отношений, которые регулируются в ходе реализации юридической правосубъектности волонтерских организаций.

Ключевые слова: административно-правовой статус, административная правосубъектность, волонтер, волонтерская организация.

Olkhovskiy M. Overview of administrative and legal status of voluntary organizations in Ukraine

Essence of concepts "status", "legal status", is considered in the article; maintenance of status of volunteer organizations as complex of their rights and duties, envisaged by the norms of administrative law, realization of that is provided by legislatively certain guarantees, opens up; basic rights over and duties of volunteers and volunteer organizations are brought; the groups of public relations that is regulated during realization of legal personality of volunteer organizations offer.

Key words: administrative status, administrative legal personality, volunteer, volunteer organization.